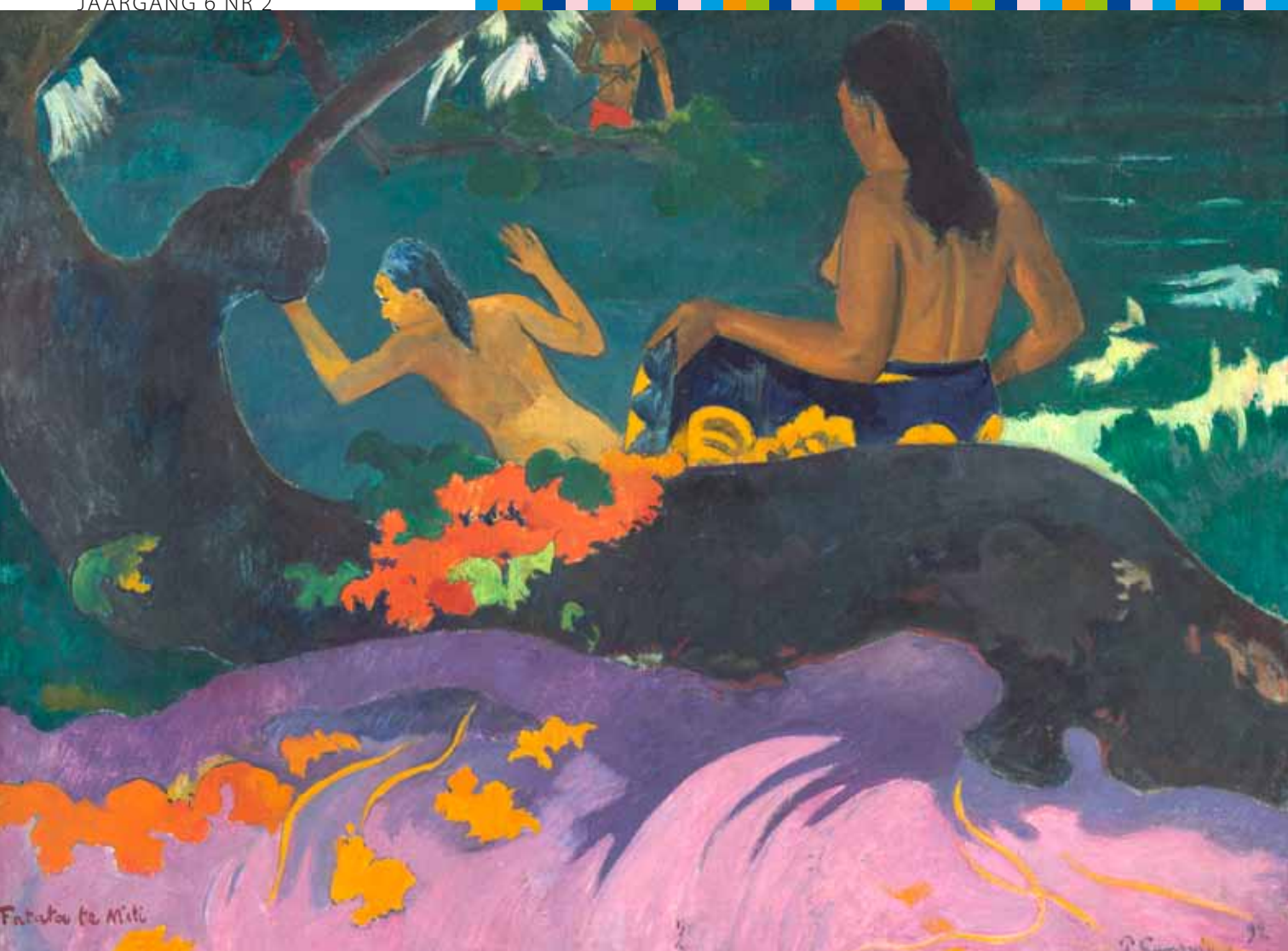

VrijZinnig

JAARGANG 6 NR 2

THEMA: REIZEN

PELGRIMAGE | REIZEN NAAR DE BIJBEL | IMPRESSIES VAN
DE JUBILEUMDAG | GOD ALS OVERTOLLIGE WEELDE

VrijZinnig
6e jaargang nummer 2
juni 2013
ISSN 1876-0627

VrijZinnig is een uitgave van:
de Vereniging van Vrijzinnige
Protestanten (VVP)
Postbus 8094
3503 RB Utrecht

Redactie
Hans Dirk van Hoogstraten,
Annemike van der Meiden, Renske
Oegema, Cisca Peters, Erik Jan
Tillema, Annemieke van der Veen,
Wim Wattel

Vormgeving
Studio Corina van Riel, Amsterdam

**Redactie- en
administratieadres**
Postbus 8094
3503 RB Utrecht
info@vrijzinnig.nl
o.v.v. VrijZinnig
tel. 030-88 01 497

Abonnement
Vrijzinnig wordt toegestuurd aan
alle leden. U kunt ook een abonne-
ment nemen voor € 15 per jaar.

Drukwerk en distributie
Roto Smeets Grafiservices, Utrecht

Beeld omslag
Paul Gauguin, Fatata te Miti
(Aan zee) 1892, olie op canvas.

Groeten uit...

'Als ik mijn ogen toe doe, ben ik in Honoloeloe'. Ik denk de laatste tijd vaak aan deze woorden van Jules Deelder. Ze staan op een kussensloop die ik eens cadeau heb gehad. Een dichtregel die doet denken aan witte stranden en blauwe zee, aan wegdromen van het dagelijks leven, het verlangen naar mooie reizen. Het is voorjaar, we hebben de eerste warme lentedagen gehad en de zomervakantie komt eraan. De tijd dat heel Nederland zijn koffers pakt en op reis gaat.

Maar reizen doe je natuurlijk niet alleen in de (zomer)vakantie. Wanneer je maar wilt, kun je op reis. Je hoeft je ogen maar te sluiten, of een mooi boek open te slaan en weg ben je. Daar gaat dit nummer van *Vrijzinnig* over: reizen. Naar verre landen, naar bijzondere bestemmingen, ver weg, maar ook dichtbij. Met het vliegtuig, of gewoon in je hoofd.

De Jubileumdag van de VVP was voor velen ongetwijfeld een mooie trip *down memory lane*. Ontmoetingen met oude bekenden en mensen die ver weg wonen, of misschien het opruimen van de gezamenlijkheid en identiteit van de vereniging. Op de middenpagina kunt u nog even wegdromen bij mooie herinneringen met het (foto)verslag.

Arne Jonges gaat op reis in de Bijbel en laat ons nadenken over grote vragen als: Wat is je bestemming? Welke bagage neem je mee? Welke (zonne) bril zet je op?

Een andere manier van religieus reizen is het maken van een pelgrimstocht of bedevaart. Renske Oegema onderzoekt wat moderne pelgrims drijft, en Erik Jan Tillema doet een voorstel voor een vrijzinnige pelgrimstocht door Nederland, langs de piketpaaltjes van de VVP.

Reizen kan echter ook een nare betekenis hebben. Mensen worden afgevoerd of in hun vrijheid beperkt. De Regentessekerk in Apeldoorn kwam in beweging om hierbij stil te staan, en maakte een wandeling langs plekken waar vrijheid met voeten werd getreden.

Wim Wattel beschrijft het bewegen van mensen over de aardbol als gekriool in een mierenhoop: lopen we in kringetjes, of gaan we ergens heen? Is het hebben van een doel noodzakelijk of volstaat het kiezen van een richting? Het leven als reis, het is misschien wel de meest gebruikte metafoer. Maar in dit nummer van *Vrijzinnig* zien we ook dat die metafoer nog lang niet is uitgekauwd. Daarom wens ik u, heel cliché, een goede reis.

Renske Oegema

REIZEN NAAR DE BIJBEL

Het reizen van gesettelde mensen heeft oude wortels: handelsreizigers zijn er van oudsher, in de Middeleeuwen trok men via pelgrimsroutes naar heilige plaatsen, in de Renaissance reisden kunstenaars naar Italië, de ontdekkingsreizigers naar nieuwe continenten op zoek naar nieuwe bronnen van rijkdom.

door Arne Jonges

Het 'moderne' reizen kreeg vooral zijn inhoud vanuit de Romantiek. Het doel van de reis was in feite het reizen zelf, gevoed door het verlangen naar 'achter de horizon', 'een nieuwe horizon' en 'het andere en exotische'. Er werd gehoopt op nieuwe ervaringen die het leven zouden verrijken. Momenteel zien we mensen vertrekken naar steeds verdere oorden, maar alle verre oorden zijn via Google-Earth van te voren te bezien en voor de verste plekken zijn reisorganisaties en reisgidsen beschikbaar. Iemand die op reis gaat moet daarom zich hoeden niet geheel voorgeprogrammeerd te vertrekken zodat hij al weet wat er te zien en te beleven is. Dan is het vreemde al eigen gemaakt voor het vreemd kon zijn. Tegelijkertijd, als we te onbevangen op pad gaan, missen we ook weer veel. Wie een kunstreis naar Italië maakt kan zich maar beter terdege voorbereiden. Het is dus

Hoe blijven we zo onbevangen dat we het vreemde blijven zien en hoe zijn we zo voorbereid dat we het kunnen onderkennen?

paradoxaal, zoals bijna alles in het leven. Hoe blijven we zo onbevangen dat we het vreemde blijven zien en hoe zijn we zo voorbereid dat we het kunnen onderkennen? Al deze vragen zijn ook van toepassing voor een geestelijke reis in de geschiedenis en in het bijzonder een reis naar de Bijbel.

Anders gaan lezen

Het is merkwaardig om de Bijbel als reisbestemming te nemen. Het boek behoort al eeuwen tot de standaarduitrusting van de christenen, lag tot voor kort op elke hotelkamer en is ook nu nog in de boekenkast van menig ongelovige te vinden. Iedereen heeft wel een oordeel over

dat oude boek. Het maakt deel uit van onze cultuur en het behoort daardoor tot het eigene en het ligt binnen onze eigen horizon. Geen reisdoel dus. Of het heeft bij voorbaat afgedaan, omdat er alleen maar merkwaardige verhalen in staan die voor ons geen realiteit meer kunnen zijn en dan is het ook geen aantrekkelijk reisdoel. Het lijkt op iets als een uitje naar de Piramide van Austerlitz. Dat is allemaal het geval wanneer we de traditioneel overgeleverde wijze van lezen gebruiken: want dan lezen we wat we al wisten en is niets ons vreemd. Alles blijft binnen de eigen horizon.

De bekende wijze van lezen wordt bepaald door het dogmatische christelijke verhaal over Israël, over God, over Jezus enzovoort. Ook al nemen vrijzinnigen dat dogmatische verhaal met een korrel zout, het is een culturele verworvenheid van eeuwen die toch doorwerkt. Er wordt dan gelezen om te weten of te begrijpen wat God wil of doet of wat of wie Hij is. God is dan de hoofdpersoon van al die boeken die samen de Bijbel vormen en daardoor wordt het boek gemakkelijk tot één geheel dat we eigenlijk fragmentarisch kennen. In de kerk horen we meestal een kort stukje bij de schriftlezing dat door de preek direct betrokken wordt op onze eigen leefwereld. Het Bijbelstuk krijgt niet eens de kans of de tijd om vreemd te zijn. Het wordt meteen ingekapseld.

De Schriften als een literair product

Maar als we de reis naar de Bijbel nu eens vanuit een ander perspectief zouden kunnen aanvangen, waarin we niet onze godsdienstige opvattingen en vragen als uitgangspunt nemen, maar de zoektocht ondernemen naar de mensen die hebben geschreven en hebben geloofd? We moeten dan ernst maken met wat we al weten, namelijk dat die Bijbel uiteenvalt in een hele reeks boeken die allemaal in verschillende tijden zijn geschreven. Het bevat heel diverse geschriften van heel verschillende mensen met heel verschillende opvattingen. Als reisdoel kunnen we dan niet de Bijbel nemen, maar één specifiek boek en dat in zijn geheel lezen. De Nieuwe Bijbelvertaling biedt daar door het streven naar goede leesbaarheid ook de mogelijkheid toe. In de complete editie met inleidingen is er bovendien een korte introductie bij de verschillende boeken. Zo heeft de lezer een eerste, beknopte reisgids. Het gaat er om echt zo'n boek in zijn geheel te lezen en het als verhaal te begrijpen en niet gehinderd te worden door vragen als: 'Is dit waar?' of 'Moet ik dit nu geloven?' Maar bezig te zijn met vragen als: 'Wie spelen in het verhaal welke rol?' en 'Wat wil de verteller mij nu laten weten?'. Daarbij is het wel van belang om ook 'leesbare' boeken te nemen, zoals De aartsvaderverhalen van Genesis 12 e.v., het begin van Exodus tot hoofdstuk 21, de boeken I en II Samuel, Jona, Ruth en in het Nieuwe Testament een evangelie in zijn geheel. Daarvan is Marcus het kortste en het meest als een doorlopend verhaal geschreven. Een hulpmiddel kan ook zijn het boek van Matsier 'De Bijbel volgens Matsier'. Dit is het verslag van het lezen van de Bijbel door Nicolaas Matsier nadat hij de kerk had verlaten. Het 'Boek van zijn jeugd' bleef

hem trekken en hij las het met andere ogen opnieuw. Het is van belang de Schriften te leren lezen als een literair product. Om de valkuil van de geschiedenis te vermijden kunnen de boeken van Finkelstein en Silberman 'De Bijbel als mythe' en 'David en Salomo' van nut zijn. Deze joodse archeologen leggen de bodemvondsten uit Palestina naast de geschriften en laten de grote verschillen daartussen zien.

Ontmoetingen met mensen

Iedereen die op reis gaat, neemt ook zichzelf met zijn culturele bagage mee en uit de confrontatie met de tekst kan een nieuw inzicht ontstaan. Een boeiend voorbeeld van deze werkwijze laat de joodse psychiater Herman van Praag zien in zijn boek 'God en Psyche'. Het boek bevat naast verhandelingen over moderne psychiatrie en de 'brain-discussie' excursies naar Bijbelse figuren, zoals Saul. De gelovige psychiater opent geheel andere inzichten. Een literair voorbeeld is het boek van de Amerikaans joodse schrijver Joseph Heller die het verhaal van David vertelt (God knows, vert. God weet) op een geheel originele wijze met allerhande verwijzingen naar de latere cultuurgeschiedenis, maar die maken dat je de verhalen van Samuel daarna met andere ogen leest en je merkt dat er daardoor dingen transparant worden die daarvoor niet waren opgevallen.

Kortom: Ga op reis door de tijd in de geest, niet gehinderd door allerlei godsdienstige vooronderstellingen en opgelegde eerbied. Het gaat niet om de waarheid, maar om het onderkennen en leren kennen van de vreemdheid van die andere wereld, en vooral om ontmoetingen met mensen die aan de wieg van onze beschaving hebben gestaan.

EEN NIEUW SEIZOEN

Het nieuwe activiteitenprogramma van Vrijzinnig Perspectief voor het komende seizoen kent weer veel oude, vertrouwde activiteiten, maar ook enkele zeer interessante nieuwe. Daarnaast gaat Vrijzinnig Perspectief ook ondersteuning aanbieden bij het opstellen van beleid en het voeren van goede communicatie. Het aanbod voor het seizoen 2013/2014 bevat activiteiten waarop de kernwoorden 'ontmoeting', 'verbinding' en 'verdieping' van toepassing zijn. Het doel van de activiteiten is in de eerste plaats een ontmoeting van mensen onderling. In de ontmoeting met kunst, toneel, uitwisseling van kennis in lezingen en andere activiteiten is er ruimte voor verdieping.

Programma

Vrijzinnig Perspectief biedt het komende seizoen uiteraard de succesnummers van afgelopen jaren aan: de Sedermaaltijd met Liesbeth Kromhout en de lezingen van Dennis Coenraad over het creatieve proces en van Henri Frölich over het boek 'Vrijzinnigen hebben de toekomst'. Ook de beide ontroerende voorstellingen van Kirsten Benschop gaan het komend seizoen in de herhaling.

Er zijn ook nieuwe activiteiten. Wat dacht u bijvoorbeeld van de voorstelling 'Op het leven' van Kees Posthumus en Juul Beerda of de **tekenworkshop** over bomen van kunstenaar Mark van Praagh. Theatergroep Jong Belegen is uiteraard ook weer van de partij, dit keer met twee voorstellingen. 'Waar zijn we gebleven...' bevat veel liedjes en grappige en ontroerende anekdotes. 'Duizendpoot is moe' is een familievoorstelling die vooral geschikt is voor kinderen tussen 6 en 12 jaar samen met hun (groot)ouders. Ook de **lezing van NPB-theoloog Harm Knoop** staat garant voor een interessante avond. Hij schreef vorig jaar het boek 'Leef je eigen mythe' en daar vertelt hij over in zijn lezing.

Ook het programma 'Voor een zoeker als de mens, interreligieus zingen' van Jan Marten de Vries is een nieuwe activiteit: het samen zingen van vrijzinnige liederen uit de verschillende religies.

Agenda

09-06	Assen <i>toneel</i> 'Adempauze'
30-06	Ter Apel <i>toneel</i> 'Wie stenen losbreekt'

Voor adressen en meer informatie:
www.vrijzinnig.nl

Een eigen beleidsplan

Vrijzinnig Perspectief kan dit seizoen meer voor de leden betekenen dan alleen het aanbieden van aantrekkelijke activiteiten. Beleid en goede communicatie zijn onmisbaar voor het functioneren van een vereniging. In een beleidsplan werk je uit wat je wilt doen, waarom je dat wilt doen en hoe. Met een goede externe communicatie weet je tenslotte een breed publiek te bereiken. Omdat deze twee zaken zo belangrijk zijn, gaat Vrijzinnig Perspectief plaatselijke verenigingen daarbij ondersteunen.

Om er voor te zorgen dat Vrijzinnig Perspectief ook in de toekomst ondersteuning kan blijven aanbieden, is het nodig om kosten in rekening te brengen. Leden van de VVP krijgen uiteraard een forse korting! Het nieuwe programma bevat kortom genoeg interessante activiteiten die garant staan voor ontmoeting, overdenking en verdieping en uiteraard een mooi avondje uit.

1. Martinikerk, Bolsward
2. Klingelbeekseweg 19, Arnhem
3. Nieuwegracht 27, Utrecht
4. Rapenburg 59, Leiden

5. 's-Gravenlandseweg 63-73, Hilversum
6. Besthmerweg 1, Ommen
- 7,8. Woodbrookersweg 1, Barchem

VRIJZINNIGE PELGRIMSOORDEN

Bedevoortsoorden zijn er in vele soorten en maten: van mythische locaties waar wonderlijke gebeurtenissen hebben plaatsgevonden tot gewone plekken met een bijzondere (historische) betekenis. Bij wat voor bedevaartsoorden zouden VVP-ers zich thuis voelen?

door Erik Jan Tillema

Zullen vrijzinnigen snel afreizen naar oorden waar goddelijke openbaringen hebben plaats gevonden? Waar Maria is verschenen en waar grootse wonderen hebben plaatsgevonden? Persoonlijk denk ik van niet. Vrijzinnigen zullen veel eerder wat hebben met plaatsen waar gewone mensen aan de slag zijn gegaan met hun geloof en met hun visie. Geen mirakelplaatsen maar doodgewone plekken met een grote historische betekenis. Plaatsen die inspirerend zijn, niet vanwege de goddelijke aanwezigheid maar vanwege de menselijke inspanning die er heeft plaatsgevonden. Dat soort plekken zijn er ook voor de VVP:

Martinikerk, Bolsward

In Friesland begint de geschiedenis van de VVH. Daar wordt op 8 april 1904 de eerste provinciale vereniging opgericht. Dat gebeurt in Bolsward en de drijvende kracht achter dit gebeuren is dominee Cornelis Niemeyer die sinds 1899 predikant is van de vrijzinnige Martinikerk. Niemeyer heeft zeer veel betekend voor de VVH, want enkele jaren na de oprichting van de Friese vereniging is hij betrokken bij de oprichting van het 'Weekblad voor de Vrijzinnige Hervormden'. Niemeyer wordt de eerste

hoofdredacteur van het blad en blijft dat bijna 13 jaar lang. Wanneer in de provinciale afdelingen de behoefte groeit aan een landelijke, overkoepelende organisatie van vrijzinnigen roert dominee Niemeyer zich weer. Hij is in 1906 betrokken bij de vorming van een Centraal Comité – de voorloper van de VVH. Niemeyer is daar de voorzitter van en blijft dat wanneer dit comité overgaat in de landelijke Vereniging van Vrijzinnige Hervormden in 1913. Vanwege zijn inzet voor de vereniging hangt er in de Martinikerk – vlakbij de kansel – een plaquette ter ere van Niemeyer.

Klingelbeekseweg 19, Arnhem

Met uitzicht op de Rijn staat hier het Oolgaardthuis, in 1913 aangekocht door mejuffrouw Anna Oolgaardt als tehuis voor jongeren. In 1923 wordt dit gebouw het hoofdkantoor van zowel de Vrijzinnig Christelijke Studenten Bond (VCSB) als de Vrijzinnig Christelijke Jongeren Bond (VCJB). In dit gebouw wordt gedurende vele jaren vorm en inhoud gegeven aan het vrijzinnige jeugdwerk. Tegenwoordig is het Oolgaardthuis een centrum voor kinder- en jeugdpsychiatrie.

Nieuwegracht 27, Utrecht

Dit prachtige grachtenpand was jarenlang hét vrijzinnige bolwerk. Bijna elke vrijzinnige organisatie die er toe deed, was hier gehuisvest: de landelijke bureaus van de VVH, de NPB en de Remonstranten, de Vrijzinnig Christelijke Jongeren Vereniging (VCJC), uitgeverij De Ploeg, de V.P.R.O. en de Centrale Commissie (de CC, de koepelorganisatie van vrijzinnige organisaties). Het gebouw is in de jaren dertig aangekocht en het samenbrengen van vrijzinnigen onder één dak moest leiden tot een gezamenlijke, sterke positie. Inmiddels is daar niet veel meer van over. De NPB vertrok naar Zwolle, de VVP naar Maarsen en later naar het landelijk dienstencentrum van de PKN. De Ploeg ging met de VVP mee. De CC en de VCJC werden opgeheven. Tegenwoordig zitten alleen de remonstranten nog in dit gebouw dat herinnert aan de vrijzinnige glorieertijd.

Rapenburg 59, Leiden

De theologie vormt de oudste faculteit van de Universiteit van Leiden en is van oudsher een vrijzinnig bolwerk. Talloze vrijzinnige theologen werden hier gevormd en klaargestoomd voor het predikantschap, zoals Abraham Kuenen, Karel Roessingh, Willem Banning en Arne Jonges. De faculteit was gevestigd aan het Rapenburg nummer 59. Daar waren onder andere de faculteits- en docentenkamers. Colleges werden gegeven in het universiteitsgebouw een eind verderop op Rapenburg 73.

Besthmerweg 1, Ommen

Bij het horen van de plaatsnaam Ommen zal het hart van menig oud-VCJC-er sneller gaan kloppen. Want daar, in de bossen rondom dit Overijsselse dorpje, vonden elke vier jaar de grote Pinksterconferenties (Pico's) van de VCJC plaats; in 1954, in 1958... Duizenden vrijzinnige jongeren trokken dan naar het grote amfitheater op de

Besthemenerberg. Er werd gezongen, er werden toneelstukken opgevoerd, men luisterde naar voordrachten en bovenal: men leerde elkaar kennen. Er ontstonden vriendschappen en liefdes die soms nu nog voortduren. Tegenwoordig is het Lommense bostheater er gevestigd en geregeld vinden er nog opvoeringen in de open lucht plaats.

's-Gravenlandseweg 63-73, Hilversum

In deze zes monumentale villa's was lange tijd de Vrijzinnig Protestantse Radio Omroep (V.P.R.O.) gevestigd. In 1931 kocht de omroep nummer 65 aan en vanaf de jaren vijftig werden ook de andere panden eigendom. Alle villa's zijn gebouwd rond 1890 en zijn tegenwoordig rijksmonumenten. De VPRO zit er al lang niet meer: die verhuisde in 1998 naar Villa VPRO op het Mediapark.

Woodbrookersweg 1, Barchem

In 1910 werd de vereniging Woodbrookers in Holland opgericht, geïnspireerd door het Woodbrooke-seminarie in Engeland van de Quakers. Zowel in Engeland als in Nederland ligt de focus bij deze twee organisaties op ongedwongenheid en een ondogmatische, maar sterk beleefde vroomheid. De Nederlandse Woodbrookers vinden hun plekje in Barchem (Gelderland). Op een landgoed rondom de Kalenberg verrijzen twee gebouwen waar jarenlang cursussen worden gegeven die honderden mensen inspireren. Het oude verenigingsgebouw van de Woodbrookers is nu een luxe hotel en conferentiecentrum.

Was u er ook bij?

Op 6 april vierden 240 vrijzinnigen uit het hele land, van Appingedam tot Middelburg, in conferentieoord Woudschoten in Zeist de honderdste verjaardag van de landelijke vereniging. Uit de reacties die we na afloop per e-mail ontvingen blijkt dat velen het een fantastische dag hebben gevonden. Op deze pagina's kunt u lezen waarom.

We hadden een fantastische dag! Zeer goed georganiseerd met aandacht voor praten met anderen, hapjes en drankjes, vier workshops, cabaret en diner. Opvallend was het aantal 'jonge' mensen. Komt dat omdat wij ouder worden? Maar een jonge voorzitter a.i., een zeer jonge oud-voorzitter en bestuursleden van nog lang geen middelbare leeftijd, geven mij een goed gevoel. Het is een waarborg voor continuïteit, voor de toekomst. Vooral viel mij de open, ik zou bijna zeggen vrijzinnige houding naar anderen op. Het was één familie, je had iets met elkaar. De workshops waren geen onderdeel van een oubollig programma, maar fris van opzet met een goede afwisseling van informatie krijgen en zelf aan de slag gaan. Het tekenen van bomen was een eyeopener, het zingen een inspirerende bezigheid. We gingen erg enthousiast huiswaarts.

Joop Westplate, Goes

Samen met Loes en Ria bezocht ik op 6 april de Jubileumdag in het prachtige conferentiehotel Woudschoten in Zeist. Zeker 300 VVP'ers, sommigen zelf bijna 100, vierden daar een geweldig feest. We werden verwelkomd met een heerlijke lunch. De liturgische opening nam Kim Magnée - de Berg, voorzitter van het landelijk bestuur, voor haar rekening. Hierin memoreerde ze het kostelijke verhaal van Bomans over een honderdjarige die hij bezoekt en die nog aan de ringen hing. Daarna konden de bezoekers nieuwe liederen zingen (die helaas niet in het nieuwe liedboek verschijnen), vrijzinnige bomen tekenen, een lezing volgen of naar interactief theater gaan. Helaas waren er niet veel jongeren, dus of er echt jonge levenskrachtige loten aan de oude VVP boom zitten, zoals Ria en Loes tekenden, valt nog te bezien, maar een geslaagd eeuwfeest was het zeer zeker.

Martine Wassenaar, Boskoop

Wat een prachtige dag, wat een super feest! Met veel plezier en intens nagenieten kijken velen terug op wat je gerust 'ons eeuwfeest' mag noemen. De stralende gezichten en het feest van herkenning; dat is wat mij bij is gebleven van die dag. Als relatief nieuwe vrijzinnige keek ik werkelijk mijn ogen uit. Wat een leuke groep mensen, wat een enthousiasme! Ook bij de organisatie en de workshops. Het was voor mij een eer om erbij te mogen zijn. Ik denk niet dat ik mij eerder realiseerde dat de VVP zo'n intense en leuke club mensen is. Veel gezichten heb ik inmiddels leren kennen – soms struikel ik nog even over een naam – maar het is geen punt: je maakt deel uit van die groep. Best belangrijk in een tijd waarin het individu zo vaak centraal staat en waar ogenschijnlijk de gemeenschapszin lijkt te ontbreken. Er heerste een gevoel van verbinding, samenhang, het ophalen en delen van ervaringen en herinneringen. Alle lof dus voor iedereen die er was. Het was goed erbij te horen.

Cisca Peters, Maassluis

Fotografie: Wiep Wegenwijs en Marian Dikken

'Veel mensen hebben weer moed gekregen om de volgende honderd jaar met de nodige geestdrift tegemoet te treden!'

'We hebben de hele dag ervaren als een warm bad. De grote variatie aan onderwerpen en activiteiten maakte dat de hele dag is omgevlogen, terwijl er toch heel veel tijd voor ontmoeting was.'

'Het eerste wat ik bij thuiskomst tegen m'n vrouw zei was, "Het was een hartverwarmende dag, goede sfeer, goede organisatie en hoopvol voor de vrijzinnigheid", redelijk veel 30-, 40-, en 50-ers, naast de natuurlijke grijze kopjes / leden die er ook waren. Het heeft voor m'n gevoel de onderlinge betrokkenheid binnen de Vrijzinnigheid weer verstevigd.'

'Het was leuk, gezellig, leerzaam en inspirerend. Fantastisch dat er zoveel mensen waren. Zoals één van ons samenvatte: Helemaal niet de sfeer van: "de laatste doet het licht uit", eerder bijna: "eeuwig vrijzinnig".'

Het toneelstuk van 'Jong Belegen' ging over twee zusjes die een huis aan het opruimen waren van hun oude vrijzinnige tante. Zij kwamen allerlei oude foto's, speldjes, muziek en zelfs de vlag van de VCJC tegen, evenals oude liefdesbrieven met als afzender: je A. Af en toe konden ook wij heerlijk meezingen met de liedjes die wij uiteraard kenden van toen. Een bijzondere rol was aan het eind van de voorstelling weggelegd voor Anne van der Meiden, was dit de afzender van de brieven? Hij kwam namelijk de spulletjes ophalen van de vrijzinnige tante. Het was deze man, van

oorsprong komend uit een orthodox milieu, op het lijf geschreven om nu eens haarfijn aan de zusjes uit te leggen wat nu eigenlijk vrijzinnigheid was en is. Wat mij is bij gebleven: de heer Van der Meiden pakte een caleidoscoop, richtte dat op iets en zei: 'Nee, dat bevalt mij niet, dus richt ik het iets naar rechts en, ja, dat bevalt mij. Kijk, dat is nou vrijzinnigheid! Ja, vrijzinnig is altijd anders en niet voor eeuwig. Het is een persoonlijke manier van geloven, het ontwikkelt zich in relatie met mensen, omgeving en tijd, verleden, heden en toekomst.

Wil Wamelink, Arnhem

WANDELEN ÈN STILSTAAN BIJ MENSENRECHTEN

De Apeldoornse Regentessekerk zet zich actief in voor Amnesty International. De gemeenteleden doen mee aan de maandelijkse schrijfacties voor gewetensgevangenen en mensenrechtenactivisten. Bijzonder is ook de Amnestywandeling, door de plaatselijke werkgroep van Amnesty bedacht, die de kerk op 13 oktober 2012 organiseerde.

door Ada Stafleu en Magda van der Ploeg

De wandeling

Een dertigtal wandelaars verzamelde zich voor de negen kilometer lange wandeling die door de stad Apeldoorn voerde langs bijzondere monumenten en plaatsen die betrekking hebben op een of meer rechten van de mens. Al snel na vertrek komen de wandelaars op het Marktpllein. In een hoekje van het plein, op een van de zuilen van het gemeentehuis, is een monument ter nagedachtenis aan de dwangarbeiders die op 2 december 1944 te Apeldoorn zijn afgevoerd. Hierop staat te lezen: 'Voor allen die uit Apeldoorn zijn afgevoerd. Hun waardigheid werd met voeten getreden'. Hierbij denk je gelijk aan art. 1 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens: 'Alle mensen worden vrij en in gelijkwaardigheid en rechten geboren' en aan art. 4: 'Niemand zal in slavernij of horigheid gehouden worden'. Het staat er, je weet het en toch gebeurt het iedere keer weer.

Aan de overkant staat het oude Kantongerechtsgebouw. Daadwerkelijke rechtshulp (art. 8), willekeurige arrestatie (art. 9) en eerlijk proces (art. 10) zijn woorden die hier betrekking op hebben. Sinds een paar jaar is in Apeldoorn een opvangcentrum voor daklozen: Omniplaza. Art. 25 laat zien waarom dat nodig is: 'Een ieder heeft recht op een levensstandaard die hoog genoeg is'. Een wandeling langs de Grift brengt de wandelaars in het Verzetsstrijderspark: 'Een ieder heeft recht op leven, vrijheid en onschendbaarheid van zijn persoon' (art. 3). In het Prinsenspark is het monument voor de Holocaust niet te missen. Opgericht om te herdenken dat aan het eind van de Tweede Wereldoorlog de bijna 1200 joodse patiënten en 50 personeelsleden uit het Apeldoornse Bosch rechtstreeks naar Auschwitz zijn weggevoerd en om het leven zijn gebracht. Het resterende, in Apeldoorn gebleven personeel is samen met de laatste ruim 100 joodse Apeldoorners in een gewone trein naar Kamp Westerbork gebracht en werd vandaaruit gedeporteerd. Zo werden de rechten van de mens met voeten getreden: 'Niemand zal onderworpen worden aan folteringen' (art. 5).

Wandelend langs een school weten we: 'Een ieder heeft recht op onderwijs' (art. 26). Heel lang heeft Apeldoorn onderdak geboden aan vluchtelingen en asielzoekers. Op 1 oktober 2012 heeft het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) de opvanghuizen in Apeldoorn gesloten. We lopen langs één ervan: 'Een ieder heeft recht asiel te zoeken en te genieten' (art. 14). Onderweg zien we een moskee, een synagoge en verschillende kerken en we weten: 'Een ieder heeft recht op alle rechten, ongeacht of je jong of oud, man of vrouw bent, welke huidskleur je hebt, welke godsdienst je belijdt of welke taal je spreekt'. En ook: 'Een ieder heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst' (art. 18).

In gesprek

Er ontstonden tijdens de wandeling levendige gesprekken over de verschillende kunstwerken, gedenkmonumenten en panden die de wandelaars tegenkwamen. We realiseren ons dat wij het goed hebben, maar dat dit voor veel mensen, in het verleden en heden ten dage, helaas niet opgaat. Wandelen en tegelijk stilstaan bij mensenrechten, het is een mooie combinatie!

Ada Stafleu en Magda van der Ploeg zijn lid van de Apeldoornse Regentessekerk. In maart schreven zij een artikel voor de IARF voor het internationale boek over projecten van kerken rond vrede, welzijn of mensenrechten.

KUNST, FILM EN BOEKEN

Opvallende zaken uit de wereld van kunst, film en boeken

In niemandsland

De auteur is de zoon van Meinoud Rost van Tonningen en Florrie Heubel, beide bekende aanhangers van het nationaal socialisme. Na de bevrijding werd Rost van Tonningen gearresteerd en hij is op 6 juni 1945 in de Scheveningse gevangenis overleden. Hij zou zelfmoord hebben gepleegd. De twijfel hieraan loopt als één van de rode draden door het boek. De 'zwarte' weduwe en zoon Ebbe (niet te verwarren met zijn broer Grimbert) zijn 60 jaar bezig geweest om de waarheid rond die zelfmoord boven tafel te krijgen. Florrie Rost van Tonningen is tot aan haar dood haar opvattingen trouw gebleven. Ze ontkende stelselmatig de Holocaust en noemde Hitler een groot ziener. Het dwong haar kinderen in het openbaar herhaaldelijk afstand te nemen van haar gedachtegoed. Ebbe beschrijft wat het betekent om steeds geconfronteerd te worden met het verleden van zijn ouders en hoe dat zijn eigen politieke ambities blokkeerde. Hij deed onder-

zoek naar het verleden van zijn ouders, wat hen dreef en wie en wat daarbij een rol speelde. Hij heeft talloze archieven geraadpleegd, processen gevoerd om stukken openbaar te krijgen en talloze bekende Nederlanders en oud-nationaalsocialisten gesproken. Het leverde hem het beeld op dat het lang niet altijd mogelijk is goed en fout te scheiden. Zo legde hij de economische collaboratie bloot en het feit dat vele foute Nederlanders weer op hoge functies terecht kwamen.

In een prettig leesbare stijl analyseert hij de politiek en het leven uit de tijd van zijn ouders. De verhouding tot zijn moeder komt uitgebreid aan bod. Een sleutelwoord voor hem is vergeving. Hij draagt zijn boek op aan al die mensen die hun eigen levensweg zoeken in een spanningsveld tussen zwijgen en veroordelen en de moed opbrengen een levenslang gevecht aan te gaan tussen goed en kwaad.

Ebbe Rost van Tonningen (1943) studeerde economie, was een succesvol

ondernemer en werkte onder andere als coördinator van een kerkelijke gemeenschap van remonstranten en vrijzinnige hervormden in Utrecht.

Dick Peters

Ebbe Rost van Tonningen: 'In niemandsland' Uitgeverij Balans, Amsterdam, 2012 ISBN 978 94 600 3300 1

Op reis in de tijd

Tot voor kort geloofde ik niet in de mogelijkheid van tijdreizen: Ook in de toekomst zal het zeker niet gerealiseerd worden. Immers, er bestaat toch geen enkel plausibel ooggetuigenverslag over een ontmoeting met een tijdreiziger? Maar wat als zo iemand, niet ontmaskerd, zelf een bericht achterlaat voor later? Er gebeuren soms rare dingen. Het verhaal: Joe Moynehan wordt gestrikt voor een experiment. De capsule staat klaar, Joe lijkt de aangewezen proefpersoon. Doel: een poging om de mythe van Jezus' goddelijkheid te ontzenuwen en zo de wortels onder het christendom met terugwerkende kracht uit te roeien. Het experiment slaagt wonderwel. Je kunt gerust van een vol-

treffer spreken. Joe belandt in de directe omgeving van de Meester. Er volgen hilarische ontwikkelingen, waarin Jezus zelf een cruciale (!) glansrol speelt. Nou ja, glansrol...

Meeuse slaagt erin, verleden en toekomst met elkaar te verknopen tot een geloofwaardig verhaal. Hij gaat daarbij de existentiële implicaties van het tijdreizen niet uit de weg. Hij laat Jezus zeggen: 'Verleden en toekomst zijn illusies. Alleen het heden telt.' Tot voor kort geloofde ik niet in de mogelijkheid van tijdreizen. Maar Piet Meeuse vertelt een verhaal waar geen speld tussen te krijgen is. O ja, toch: fictie. Verwacht u van mij op deze plek geen verder tipje van de sluier... Gewoon zèlf lezen!

Wim Wattel

Piet Meeuse: Het kraaien van de haan De Bezige Bij, Amsterdam, 2010 ISBN 978 90 234 5799 2

PELGRIMAGE

Een pelgrimstocht of bedevaart is een bijzondere reis naar een bijzondere bestemming. Je reist naar een plek waar iets heiligs heeft plaatsgevonden of een (deel van een) heilig persoon begraven ligt. Van oorsprong een religieuze reis dus, waarbij een pelgrim op pad ging om te eren, bidden of om genezing te vragen. Of om zich te bezinnen, inspiratie op te doen, om in afzondering zijn geloof nieuw leven in te blazen.

door Renske Oegema

Ook nu is pelgrimage nog een bekend verschijnsel. Moslims hebben de hadj (heilige bedevaart) naar Mekka, een van de vijf zuilen van de islam.

En we kennen allemaal beelden van grote hordes mensen die zich rijen dik schuifelend langs de rots bewegen waar Maria is verschenen in Lourdes. Ze wrijven met hun hand langs de afgesleten rotswand en vullen een fles met genezend water. Misschien wonen ze nog een massadienst bij of kopen ze een souvenir in een van de vele helverlichte winkelstraten.

Naar Lourdes, en trouwens ook naar Mekka, gaan mensen tegenwoordig veelal met de bus of het vliegtuig; verzorgde reizen die je efficiënt en snel op de plek van bestemming brengen. Deze vorm van bedevaart gaat vooral om die heilige plek van bestemming. Maar bijna net zoveel mensen lopen of fietsen de tocht naar Santiago de Compostella, en elk jaar groeit dit aantal. Waar in Lourdes het overgrote deel van de bezoekers zichzelf religieus noemt, is dat bij de pelgrims naar Santiago niet zo. De kathedraal met het graf van Jacobus is het eindpunt, maar de Sint Jacobsschelp is vooral een symbool geworden van de prestatie, van het volbrengen van een fysiek en psychisch zware tocht.

Spirituele genezing

Wat voor betekenis heeft een pelgrimstocht als het eindpunt eigenlijk niet uitmaakt? En waarom lopen zoveel mensen een pelgrimstocht zonder religieuze overwegingen? Cultureel antropologe Janneke Peelen¹, voormalig docent aan de Radboud Universiteit Nijmegen, heeft onderzoek gedaan naar deze en andere vragen. Ze liep zelf naar Santiago de Compostella en interviewde onderweg andere pelgrims.

Volgens Janneke Peelen is een pelgrimstocht nog steeds een soort zoektocht naar genezing. Niet zozeer medische genezing, als wel genezing van sociaal, emotioneel en spiritueel lijden. Het is een innerlijke zoektocht naar verlossing, veranderingen en antwoorden. Dat hoeft trouwens niet alleen op de weg naar Santiago zo te zijn. Mensen maken op allerlei manieren kleine pelgrimages in hun eigen leven. Zo heeft een goede vriendin van mij een tijdje geleden samen met haar vader langs een aantal kapelletjes in Limburg gelopen. Ze onderging een zware medische behandeling om zwanger te raken en wilde bij de kapelletjes kaarsjes aansteken voor een goede afloop. Ze vertelde me dat ze het eigenlijk vooral voor haar vader deed, maar dat de wandeling indruk op haar maakte: de rituelen, de afzondering en het leegmaken van je hoofd.

Camino de Santiago

Naast de persoonlijke zoektocht, is het afstand nemen van het dagelijks leven ook een belangrijk kenmerk van een pelgrimage. Maar hoewel het om fysieke afzondering gaat, neemt men dagelijkse problemen van thuis juist mee op reis. Die problemen zijn vaak de reden dat iemand gaat lopen. En ook de afzondering is relatief,

zeker in het geval van de camino de Santiago. Eén van de dingen die deze tocht zo bijzonder maken is het contact met de andere pelgrims. Zo is camino een term geworden waarmee pelgrims verwijzen naar hun tocht. Een term voor ingewijden, je gebruikt het woord alleen als je zelf hebt gelopen. De verbondenheid met andere mensen die een zelfde ervaring ondergaan, de ruimte voor het uiten van emoties, het formuleren van je eigen verhaal en het horen van andere verhalen dragen bij aan (spirituele) genezing.

‘Naast de persoonlijke zoektocht, is het afstand nemen van het dagelijks leven ook een belangrijk kenmerk van een pelgrimage’

En dan is er nog het fysieke aspect. Want ook het lichamelijke afzien, moeheid en fysieke inspanning dragen bij aan de ervaring en betekenis van een pelgrimage. Een collega vertelde laatst een bijzonder verhaal over zijn camino. Hij begon vol goede moed en goed getraind aan de tocht. Het eerste stuk liep zijn zoon mee, een volgend deel zijn dochter. Toen hij alleen door Zuid-Frankrijk liep werd het hem teveel. Heimwee, uitputting, twijfels, blaren. Uiteindelijk heeft hij besloten om terug te keren naar huis. Maar eenmaal thuis begon het al snel weer te kriebelen. Het zat hem niet lekker, het voelde onaf. Dat zat niet in het fysieke element, maar meer in het gevoel dat zijn persoonlijke zoektocht nog niet was afgerond. Een jaar later reisde hij naar het punt waar hij eerder stopte en heeft hij de tocht alsnog uitgelopen.

Een creatief proces

Volgens Peelen bestaat er niet één camino. Pelgrims lopen ieder hun eigen tocht en velen vinden ook wat ze zoeken. De verschillende karakters die pelgrims toeschrijven aan de route naar Santiago zijn een combinatie van bestaande verhalen, persoonlijke ervaringen en persoonlijke achtergrond. ‘Pelgrimage zie ik dan ook als een creatief proces waarin iedere pelgrim een plaats zoekt voor zijn of haar eigen problemen, vragen en verhalen, en dit samen met zijn of haar eigen specifieke achtergrond een plaats geeft te midden van andere pelgrims en de pelgrimstocht’.

¹ Bron: ‘Lopend stilstaan bij je leven. Pelgrims onderweg naar Santiago de Compostella’. Janneke Peelen (2006)

GOD ALS OVERTOLLIGE WEELDE

In de afgelopen tijd heb ik mij verdiept in de Christelijke dogmatiek die Van den Brink en Van der Kooi hebben geschreven. Het is een knap werk, maar ik kan mij niet goed verenigen met hun 'loyaal-orthodoxe' perspectief.

door Rick Benjamins

Een dogmaticus wil weten 'hoe het zit', schrijven ze, en wie vanuit het geloof naar de wereld kijkt is beter in staat 'to make sense of it all' dan wie vanuit een ander gezichtspunt kijkt. Ik begrijp dat standpunt wel, maar ik deel het niet. Het gaat er naar mijn idee uiteindelijk niet om 'hoe het zit', maar hoe het tot mij spreekt. Nu weet ik wel dat je 'hoe het zit' en 'hoe het tot mij spreekt' niet tegen elkaar hoeft uit te spelen en dat je lang kunt nadenken over hun onderlinge verhouding, maar ik heb intuïtief het gevoel dat wat er tot mij spreekt, niet echt meer wil klinken als het wordt gebruikt ter verklaring van de wereld.

Anatheïsme

Ik zit op het moment nogal wat te lezen in zogenaamde postmoderne theologie. Richard Kearney heeft een mooi boek geschreven met als titel *Anatheïsm*. De postmodernen houden nogal van woordgrapjes, maar deze titel is mooi gevonden. Anatheïsme is tegelijkertijd 'geen atheïsme' (an-atheïsme) en een 'overstijging van theïsme' (anatheïsme). Kearney zoekt naar een geloofshouding die de oude godsbeelden en de atheïstische ontkenning daarvan te boven gaat. 'Terug tot God na God' heeft hij als ondertitel meegegeven en daarmee doet hij denken aan de theoloog Tillich die in de eerste helft van de 20e eeuw zocht naar een God boven God. Het interesseert hem niet of je 'nog' gelooft, maar of je 'weer' kunt geloven. Kearney en zijn geestverwanten kunnen fel uithalen naar een God die je nodig hebt om de wereld te verklaren. Uiteindelijk zal dat naar hun opvatting altijd een sterke God zijn, die er met zijn macht als krachtbron voor moet zorgen dat de wereld in de lucht blijft. Als je eenmaal zo'n God hebt ingevoerd, moet je vervolgens haast noodzakelijk met een theodicee komen om te verdedigen dat

De schepping van de mens, Marc Chagall

die sterke God de wereld ook goed geschapen heeft. Daarmee komt de theologie volgens hen altijd vast te zitten in 'deze wereld' en in de orde die wij met ons denken in de wereld kunnen vinden. 'Maar het goddelijke is altijd een surplus, een excès boven en onder ons, meer dan wij menselijkerwijs kunnen hanteren: daarom altijd een vreemde die ons doorverwijst naar de ander die altijd anders is dan wijzelf', aldus Kearney.

Het interesseert hem niet of je 'nog' gelooft, maar of je 'weer' kunt geloven.

Ik voel veel voor deze optiek, al weet ik niet of mijn postmodernen niet een beetje te retorisch zijn met hun tegenstelling tussen de God van de wereldverklaring en de God van het surplus. Ik herinner mij, dat ik ooit een artikel heb gelezen over de late Schillebeeckx, waarin een uitspraak van hem centraal staat. Ik heb het opgezocht en zonder dat hij zelf polemisch is, schaarde Schillebeeckx zich volgens mij in de genoemde tegenstelling ook aan de kant van Kearney. 'Zo is voor gelovigen God de luxe van hun leven, onze weelde, niet zozeer onze oorzaak of ons einddoel, wel puur overtollige weelde'. Volgens mij is het dan vooral de vraag of je die weelde kunt zien en een ander kunt ontvangen als belichaming daarvan.

Rick Benjamins is namens de VVP bijzonder hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen. Daarnaast is hij universitair docent Dogmatiek aan de PThU.

VAN ALLES WAT

Op deze plaats vindt u opvallende zaken en nieuws uit de vereniging

In memoriam Ds Maria Cornelia Jongeling (4 maart 1918 - 3 april 2013), een van de eerste vrouwelijke predikanten in de NHK

Riete Jongeling is opgegroeid in een remonstrants gezin en kwam na haar studie theologie in Leiden bij de VVH terecht door haar baan als jeugdpredikant in Zwolle. Later was zij ook hulpprediker in Arnhem en zette zij zich samen met ds. Hannes de Graaf in voor Kerk en Vrede. Doordat zij als vrouw geen zelfstandig predikant kon zijn in de NHK, is zij na een periode op de zendingsschool in Oegst-geest (1954-1957) naar Indonesië gegaan, waar zij les gaf aan de Academie Sosial Widuri en de Universitas Kristen Indonesia en onderzoek deed voor de Raad van

Kerken van. In 1966 promoveerde zij op een onderzoek naar het Nederlandse Zendingsconsulaat. Toen in 1968 het ambt van predikant opengesteld werd voor vrouwen is zij in Deventer en Epse predikant geweest. De laatste jaren voor haar emeritaat werkte ze in de bibliotheek van de zendingsschool in Oegstgeest.

In memoriam Harm Tees (29 juli 1946 - 10 mei 2013), oud-voorzitter van het hoofd- bestuur van de VVH

Harm Tees heeft zich vele jaren zeer actief ingezet voor de vereniging. Zijn kennismaking met de vrijzinnigheid verliep via de vrijzinnige zondagschool en de VCJC waar hij als volwassene zelf leiding aan gaf. Tien jaar lang was hij voorzitter van de VVH in Groningen en in 1992 werd hij landelijke voorzitter. In die hoedanigheid was hij actief in veel verschillende besturen: hij zette zich in voor het opleidingsinstituut OVP en de Nieuwe Vrijzinnige Media (NVM) die het blad Vrijzicht uitgaf. Ook was Harm de drijvende kracht achter 'onze' uitgeverij De Ploeg. Hij ver-

zorgde de verspreiding van vrijzinnige publicaties, waaronder de jaarlijkse Kerstbundel. Harm was een enthousiaste voorzitter in een roerige tijd voor de VVH. 'Veel is er gebeurd in die jaren maar ook veel is niet of onvoldoende uit de verf gekomen', zo noemt hij het zelf. Hij doelt op het einde van uitgeverij De Ploeg, maar ook op de steeds groter wordende krimp van de vereniging. Dat vond hij lastig, maar het maakte hem niet neerslachtig: 'Mocht het dan soms eventjes niet meezitten neem dan maar de beginleuze als leidraad: 'Eens zal de zon altijd weer gaan schijnen! Blijmoedig voorwaarts gaan!' In 2001 nam Harm afscheid van het hoofdbestuur. Vanwege ziekte kon hij niet aanwezig zijn bij de jubileumdag van de VVP en dat betreurdde hij zeer.

Jubileumboek 'Eeuwig vrijzinnig'

'De actuele betekenis van de VVP in georganiseerde vorm ligt in het behoeven van de kleine plaatselijke gemeenten die er nog zijn en het zoeken naar andere vormen om ruimte te bewaren en opnieuw te creëren voor al die gelovigen die van harte binnen de volkskerk willen blijven'. Dat schrijft ds. Lydia van Ketel in het boek 'Eeuwig vrijzinnig' dat verschenen is ter gelegenheid van het 100-jarige bestaan van de VVP. Net als andere bekende VVP-theologen schrijft zij in het boek over verleden, heden en toekomst van de vereniging. Zo noemt Gert de Jong de vrijzinnigheid een 'voorhoede' omdat zij wat veel opvattingen betreft vooruit loopt of een voorbeeldfunctie bekleedt. Meerten ter Borg bestrijdt het idee dat de vrijzinnigheid aan het verdwijnen is. De vrijzinnigheid is volgens hem 'springlevend' en ook nog eens meer dan ooit nodig. Ook VVP-ers Marieke Fernhout, Arne Jonges, Rutger Immink, Anne van der Meiden en Erik Jan Tillema leveren een bijdrage aan het boek dat daarnaast overdenkingen bevat van verschillende voorgangers. Het is kortom een boek dat niet mag ontbreken in een vrijzinnige boekenkast!

U kunt het boek bestellen via het landelijke bureau. Het kost slechts 10 euro (exclusief verzendkosten).

DOEL EN RICHTING

*Groot is de wereld / en lang duurt de tijd, /
maar klein zijn de voeten / die gaan waar geen wegen gaan, /
overal heen. Huub Oosterhuis*

Op een ochtend liepen de eekhoorn en de mier door het bos, vertelt Toon Tellegen. 'Waar gaan we eigenlijk heen?' vroeg de eekhoorn. 'Naar de verte', zei de mier. En dan ontpopt zich een verhaal waarin mier en eekhoorn stuiten op de oneindigheid en het 'niets' daarbuiten. Mier komt tot de conclusie dat de wereld oneindig groot is als je maar blijft doorlopen – eekhoorn spiegelt met de vraag: 'En als ik dan altijd blijf zitten...?'

Ons reizen doet sterk denken aan het gekrioel in een mierenhoop. Voor een buitenaardse toeschouwer lijkt het een doelloos gesjouw van hot naar her, maar binnen het systeem weet iedereen waarheen hij op weg is, en niet te vergeten: waartoe. Waarheen is het simpelst: Tom Tom wijst de weg zoals een geurspoor bij de mieren. Waartoe is een ander verhaal. Onze intenties zijn even talloos als wijzelf, maar tegelijkertijd ook even omstreden als het leven na de dood.

Die paar mieren op de bekende tekening van Escher kunnen elkaar achterna blijven lopen tot in het oneindige zonder een steek vooruit te komen. Sterker nog: bij nadere beschouwing blijken tegenvoeters geen tegenvoeters, maar gewoon meelopers een eindje verder of een eindje terug. Deze achtbaan heeft maar één zijde en één richting. De kop van de file heeft aangehaakt bij z'n eigen staart. In zo'n eendimensionale wereld is inspiratie ver te zoeken. Na twee rondjes ben je weer terug bij 'Af'.

De Spreukendichter spoort ons aan om de wegen van de mier te bezien en wijs te worden. En met Exodus spreekt Huub Oosterhuis ons moed in: Ga maar op pad – je kunt overal heen. Wellicht is het doel niet duidelijk; het kiezen van een richting volstaat, ook al gaan er op het eerste gezicht juist in die richting geen wegen.
Wim Wattel

*M.C. Escher, 1963 / Moebius
strip II / houtsnede*

2

REDACTIONEEL

Groeten uit...

3

REFLECTIE

Reizen naar de Bijbel

door Arne Jonges

5

PROGRAMMA

Een nieuw seizoen

Vrijzinnig Perspectief

6

UITGELICHT

Vrijzinnige pelgrimsoorden

door Erik Jan Tillema

8

JUBILEUM

Impressies van 6 april

10

BEZINNING

*Wandelen en stilstaan bij
mensenrechten*

door Ada Stafleu en

Magda van der Ploeg

11

CULTUUR

Kunst, film en boeken

12

ONTMOETING

Pelgrimage

door Renske Oegema

14

OPINIE

God als overtollige weelde

door Rick Benjamins

15

VAN ALLES WAT

Nieuws uit de vereniging

16

COLUMN

Doel en richting

door Wim Wattel

Het volgende nummer

zal gaan over 'online/offline'